

IMRE GABRIELLA*

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG ÉS KÁRPÁTALJA: PERIFÉRIKUS HELYZETŰ MEGYÉK AZ EU KÜLSŐ HATÁRÁN

A magyar–ukrán határtérség hazánk uniós csatlakozásával új geopolitikai helyzetbe került, európai térszerkezetben betöltött szerepe megváltozott. Magyarország EU-tag-gá válása által ugyanis a terület az integrált európai gazdasági térség határára került, ami a fejlődés szempontjából új lehetőségeket, de kihívásokat is hordoz magában. A periférikus térség tranzitszerepéből adódóan a gazdasági tevékenységek új formái számára válhat vonzóvá, azonban a schengeni határőrizeti rendszer 2007 decemberétől történt bevezetése újabb nehézségeket jelenthet a kilencvenes évek végétől amúgy is meglehetősen vontatottan formálódó határ menti kapcsolatok számára. Tanulmányomban néhány összevethető statisztikai adat segítségével szeretném bemutatni a magyar–ukrán határtérség társadalmi-gazdasági fejlődésének tendenciáit az ezredforduló óta eltelt időszakban. Ezáltal szeretnék képet adni arról, hogy a megváltozott geopolitikai helyzet milyen folyamatokat indított el a regionális gazdaságban. A dolgozat második részében értékelem a gazdasági elmaradottság leküzdése érdekében tett eddigi lépéseket a határ ukrán illetve magyar oldalán és vázolom, hogy a jövőbeli határ menti közös fejlesztések hogyan járulhatnak hozzá a régió gazdaságának dinamizálásához.

1. A HATÁR MENTI TÉRSÉG LEHATÁROLÁSA

Magyar–ukrán határtérségen két statisztikai adatokkal jellemezhető adminisztratív egység, a magyar Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és az ukrainai Kárpátalja területét érttem. Bár a két közigazgatási egység kiterjedés és lakosságszám tekintetében nagyon különbözik egymástól (Kárpátalja területe és népessége is kétszerese Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének), egy térségként történő kezelésüket több tényező indokolja. Egyrészt azonos (megyei) közigazgatási szinten helyezkednek el, területi nagyságuk és lakosságszámuk eltérései tehát a két ország különböző méretéből adódnak. Másrészt a mai magyar–ukrán határ mentén elterülő területek földrajzi és történelmi szempontból is összetartoznak. A határ ukrán oldalán elterülő Kárpátaljai-síkság a magyar Alföld folytatásának tekinthető, természetes határt csak a megye négyötödét borító Erdős-Kárpátok hegyvonulatai képeznek Ukrajna belső területei felé. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja évszázadokon keresztül területi egységet alkotott a történelmi Magyarország Szabolcs, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyéinek részeként, melyeknek szétválasztása részben az I., majd véglegesen a II. világháború utáni időszakra tehető.¹

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, főiskolai tanársegéd.

¹ Baranyi, p. 28.

Nagyobb területi összefüggéseket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja egy összefüggő közép-európai periférikus makrorégió részét alkotja. Ez a terület, amelyet GORZELAK „közép-európai keleti falnak” nevezett, Lengyelország északkeleti részétől egészen Magyarország délkeleti részéig húzódik és több új uniós és nem uniós országra (Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Románia, illetve Ukrajna, Belorusszia) terjed ki. A régiót a gazdasági átmenet lassúsága, az országok központi régióival való alacsony fokú integráció, az oktatás alacsony színvonala, szegényes infrastruktúra és a külföldi működő tőke hiánya jellemzi.¹

2. A MAGYAR–UKRÁN HATÁRTÉRSÉG TÁRSADALMI-GAZDASÁGI JELLEMZÉSE

A magyar–ukrán határtérség területének egyharmadát Szabolcs-Szatmár-Bereg megye alkotja, amely Magyarország területének 6,4%-án terül el. A terület kétharmada Zakarpatszka oblaszty, vagyis Kárpátontúli terület néven Ukrajna egyik legkisebb adminisztratív egysége (az ország területének 2,1%-a). Ebben a formában mindkét területi egység a második világháború óta létezik: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye jelenlegi területe 1950-ben jött létre Szabolcs és Szatmár-Bereg megye egyesítésével, a határok kiigazításával, Kárpátalja pedig hivatalosan 1944. január 22-én alakult meg.

A magyar és ukrán határ mentén fekvő két megye demográfiai, gazdasági szempontból és infrastrukturális fejlettség tekintetében számos hasonlóságot mutat: mindkét terület a perifériáján fekszik annak a nagyobb gazdasági egységnek, amelyhez tartozik, s ez nemcsak földrajzi, hanem a gazdasági értelemben is igaz.

2.1. Demográfiai helyzet

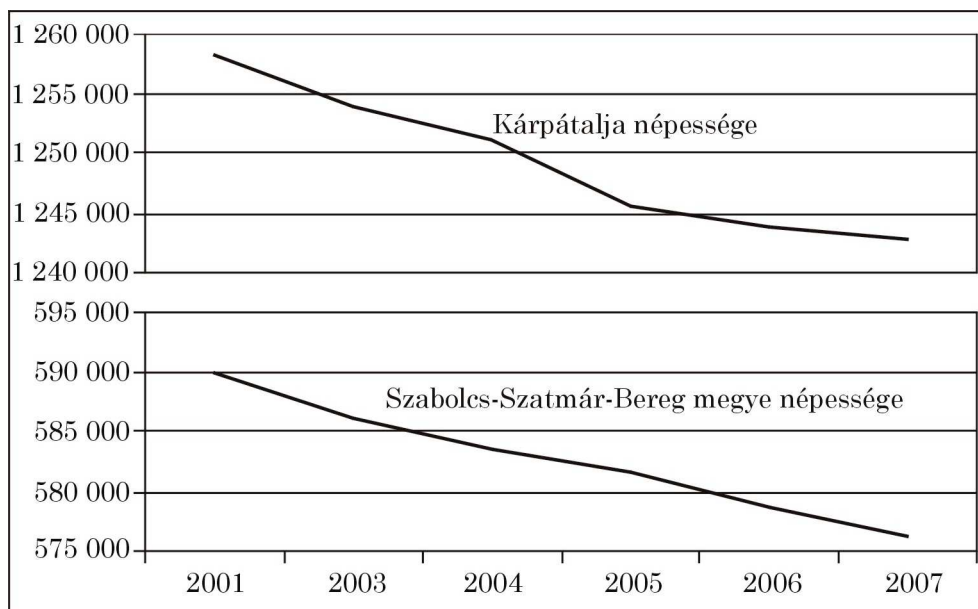
A népesség az alacsony születésszám és a vándorlási veszteség (elsősorban belföldi elvándorlás) miatt folyamatosan csökken a magyar–ukrán határtérségben. A népesség fogyása 2000 és 2007 között számszerűen Kárpátalján volt nagyobb, de a lakosság nagyobb arányban csökkent Szabolcs-Szatmár-Beregben (2,3%-kal, a kárpátaljai 1,2%-kal szemben). (1. ábra) A népesség fogyásáért a határ mindkét oldalán elsősorban a belföldi elvándorlás tehető felelőssé. A születések számának csökkenése, a fiatalabb, mobilabb réteg elvándorlása valamint az átlagéletkor emelkedése miatt a határtérségben a korstruktúra kedvezőtlen irányban változott, a népesség öregedése folytatódott. A magyar–ukrán határtérség népessége a 2008-as becslések alapján meghaladja az 1,8 millió főt.

1. táblázat

A magyar-ukrán határtérség területe és népessége²

	Terület		Népesség (2007)	
	km ²	az országos %-ában	fő	az országos %-ában
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5 937	6,4	576 054	5,7
Kárpátalja	12 800	2,1	1 242 600	2,1
Összesen	18 737		1 818 654	

1 Gorzelak, p. 129. A fejlődés és a növekedés hajtóerejének hiányában Gorzelak szerint félő, hogy a kibővített EU keleti perifériái „holtvágánnyá” válnak, hiszen a szerkezeti átmenetet és a gazdasági fellendülést aligha ösztönözhetik majd a szomszédos (nem uniós) országok, Belorusszia és Ukrajna.
2 www.ksh.hu, www.ukrstat.gov.ua.

1. ábra

Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népességének alakulása

Szabolcs-Szatmár-Bereg demográfiai viszonyaira jelentős hatással van a cigány népesség magas aránya (a legutóbbi népszámláláskor a lakosság 4,3%-a vallotta magát roma származásúnak, míg a magyarok aránya 93%-os volt). A 2001-es népszámlálás adatai szerint Kárpátalja területén több mint hetven etnikai csoport található meg. A lakosság legnagyobb része ukrán (80,5%),¹ a legnagyobb számú kisebbség a magyar (12,1%), de a területen élnek még románok (2,6%), oroszok (2,5%) románok (1,1%), szlovákok (0,5%) és németek is (0,3%).

2.2. Gazdasági teljesítmény

A következőkben szeretném bemutatni néhány gazdasági mutatószám alakulását Kárpátalján és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az ezredforduló óta eltelt időszakban.

A gazdasági szerkezet átalakulása miatt a rendszerváltás első évtizedét a megyei GDP nagyfokú visszaesése jellemezte a határ mindkét oldalán. A változások eredményei Szabolcs-Szatmár-Bereg megye számára magyar viszonylatban elég későn, a kilencvenes évek második felében, utolsó éveiben jelentkeztek, míg Kárpátalja az ukrán gazdasággal egyidőben, 2000-től kezdődően állt tartós növekedési pályára.

¹ A területen évszázadokig élő ruszin népesség a negyvenes évektől kezdődő erőteljes ukránosítási politika következtében mára nagy részben elfogadja az ukrán identitást. Egy csoportjuk (a 2001-es népszámlálás adatai szerint mindössze 10 100 fő) azonban továbbra is ruszinnak vallja magát és tiltakozik az ukrán megnevezés ellen. Ukrajna (ellentétben a többi közép-kelet-európai állam, pl. Magyarország és Szlovákia gyakorlatával) nem ismeri el a ruszinoakat önálló kisebbségként, hanem az ukrán nép alcsoportjának tekinti őket, nyelvüket pedig az ukrán egyik tájszólásának tartja.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye GDP-je 2000 és 2006 között eltérő intenzitással ugyan, de folyamatosan, összességében mintegy 0,6%-kal bővült. A növekedési ütem 2002-ben és 2004-ben valamivel szerényebb volt, 2005-ben pedig nagymértékben lefékeződött. A megye hozzájárulása az ország bruttó hazai termékéhez azonban a legnagyobb növekedés idejében sem haladta meg a 3,3%-ot. Az egy főre jutó GDP összegét illetően Szabolcs-Szatmár-Bereg 2000-2006 között mindvégig megőrizte sereghajtó szerepét, a magyar megyék versenyében – Nógrád megye után – az utolsó előtti helyen végzett.¹

Kárpátalja GDP-je 2000 és 2006 között a szabolcs-szatmár-beregit meghaladó mértékben, összességében 2,8-szorosára nőtt. A gazdaság növekedési üteme 2003-tól egyre növekvő mértékű, 2007-ben az előző évhez képest realizált 7,4%-os növekedés révén pedig Kárpátalja a hetedik legnagyobb növekedést mutatta az ukrán adminisztratív egységek között. A megye hozzájárulása az ország bruttó hazai termékéhez szerény, tartósan 1,5%. Noha az egy főre jutó GDP összege 2006-ban már majdnem négyszerese volt a 2000. évinek, az egy főre jutó regionális GDP Ukrajnában itt volt az egyik legkisebb (a megye a vizsgált időszakban a 24-26. helyen teljesített).²

2. táblázat
Szabolcs-Szatmár-Bereg és Kárpátalja GDP-jének alakulása (2000-2006)³

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Szabolcs-Szatmár-Bereg							
GDP (M HUF)	431,2	498,9	548,2	624,9	679,7	693,3	725,5
GDP-növekedés (az előző év %-ában)	15,2	15,7	9,9	14	8,8	2	4,6
A megyei GDP az országos GDP %-ában	3,2	3,3	3,2	3,3	3,3	3,1	3
1 főre jutó GDP (E HUF)	731	847	934	1069	1167	1195	1257
Helyezés (az 1 főre jutó GDP alapján)	19.	19.	19.	19.	19.	19.	19.
Kárpátalja							
GDP (M UAH)	2151	2781	3211	4016	5297	6700	8185
GDP-növekedés (az előző év %-ában)	7,8	29,2	15,4	25	31,8	26,4	22,1
A megyei GDP az országos GDP %-ában	1,5	1,5	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5
1 főre jutó GDP (UAH)	1677	2208	2557	3207	4238	5373	6576
Helyezés (az 1 főre jutó GDP alapján)	24.	25.	25.	25.	26.	24.	25.

1 Malakucziné, p. 198.

2 Ukrajna 24 területből (oblaszty), egy autonóm köztársaságból (Krim-félsziget) és két önálló közigazgatási egységből (Kijev, Szevasztopol), összesen tehát 27 adminisztratív egységből áll.

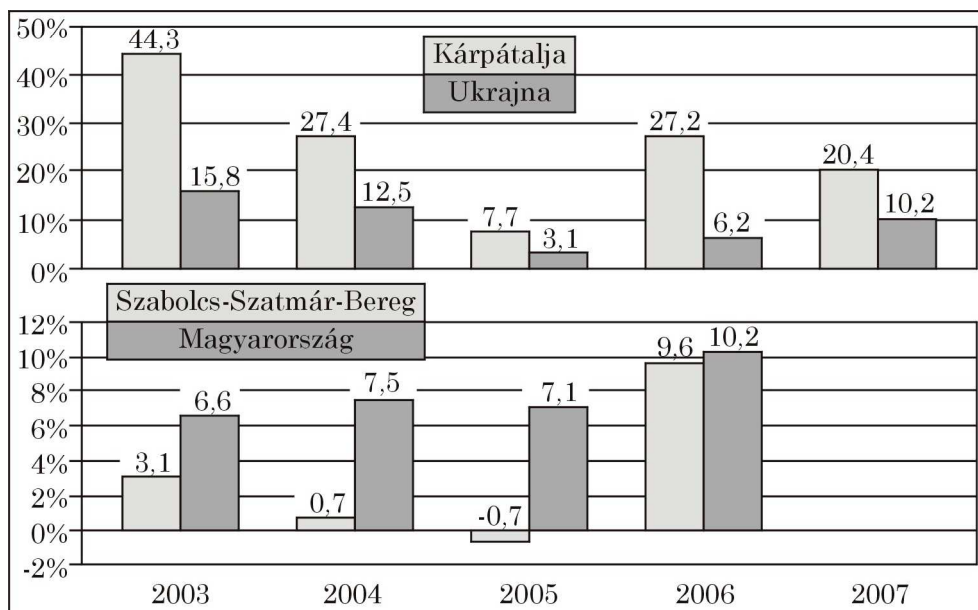
3 www.ukrstat.gov.ua; Ukraina u cifrah 2006, www.ksh.hu

A két megye nemzeti valutában megadott GDP adatait USD-ben kifejezve elmondható, hogy Kárpátalja látványos fejlődése ellenére a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei GDP 2006-ban még mindig több mint kétszerese volt az ukrán megye bruttó nemzeti termékének. Az egy főre jutó GDP pedig ötszörös volt a határ magyar oldalán.¹

2.3. Ipari termelés

Kárpátalján az ipari termelés volumene 2003-2006 között mindvégig minimum kétszeresével, 2006-ban azonban 4,3-szorosával is meghaladta az országos átlagot. A 2006-os évben az ipari termelés 27,2%-kal bővült, ami az ukrán régiók ipari termékkibocsátását tekintve a második legnagyobb értéknek számított. A megye tizennyolc közigazgatási egysége közül tizenegyben regisztrálták az ipari termelés bővülését, de a legnagyobb növekedés az ungvári járásban (60%), Munkácson (50%) és a nagyszőlősi járásban (39%) történt. Az ipari termelés területén a vezető ágazatoknak számít a gépgyártás, az élelmiszeripar, a ffeldolgozóipar, a könnyűipar és a vegyi- és kőolajfeldolgozó ipar.

Szabolcs-Szatmár megyében az ipari termelés volumenének növekedése minden évben jelentősen elmarad az országos átlagtól, sőt 2005-ben negatív volt. Az ipar szerkezetében dominál a feldolgozóipar, azon belül legjelentősebb a textil-, ruházati-, cipő- és bőripar, az élelmiszer-, ital- és dohánytermékek termelése és a vegyipar. A gépipar részesedése (11%) jelentősen elmarad az országos átlagtól (40%).

2. ábra

Az ipari termelés volumenindexe az előző év százalékában²

¹ www.mnb.hu, www.bank.gov.ua

² www.ukrstat.gov.ua; www.ksh.hu

2.4. Közvetlen külföldi működő tőke

Míg Magyarországon a külföldi működő tőke állománya 2000 és 2006 között 2,5-szeresére emelkedett, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ugyanakkor kisebb, mint 2,3-szeres bővülés történt, mivel a növekedés 2004-ig tartott, 2005-től pedig mérséklődött a tőkeállomány. A megye részesedése az országos külföldi működőtőke-állományból 2004-ben volt a legmagasabb, de ekkor sem haladta meg az 1%-ot. A külföldi működőtőke-befektetések eddig szinte „elkerülték” a megyét.¹

Kárpátalja megye ezzel szemben az elmúlt hét évben elsősorban a működőtőke-befektetések növelése révén fejlődött. A megye gazdaságába befolyt külföldi működőtőke-állomány 2000 és 2006 között megháromszorozódott, 2006-ban elérte a 295 millió USD-t, ami az Ukrajnában befektetett összes külföldi működő tőke 1,7%-a volt. A befektetések 60%-át öt ország adja. Magyarország a tőkebefektető országok rangsorában az Egyesült Államok, Németország és Japán mögött a negyedik helyet foglalja el (35,1 millió USD befektetett tőkével, a megyei tőkebefektetések 9,7%-ával.)

3. táblázat
Közvetlen külföldi működő tőke (2000–2006)²

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Szabolcs-Szatmár-Bereg						
Beáramló külföldi befektetés (Mrd HUF)	35,9	44,6	50,3	68,3	95,8	89,6	83,1
A megye részesedése az országos FDI-ból	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0	0,8	0,6
	Kárpátalja						
Beáramló külföldi működő tőke (M USD)	18,4	15,3	20,2	68,9	62,7	68	36,9
Külföldi működőtőke-állomány az év végén (M USD)	92,2	107,5	127,7	181,6	244,3	261,3	295

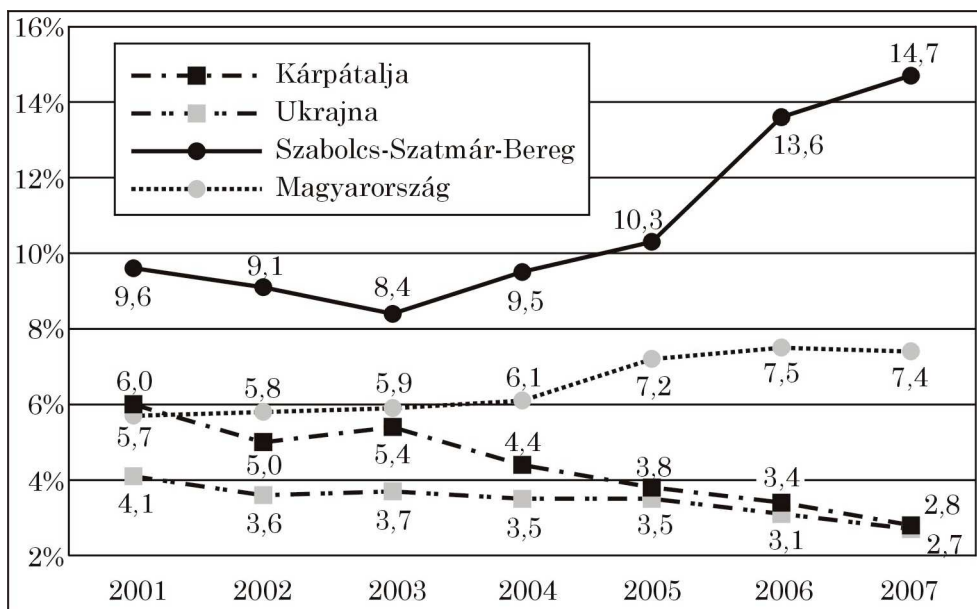
2.5. Munkanélküliségi ráta

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a munkanélküliségi ráta 2001 és 2007 között 5,1%-kal, 14,7%-ra nőtt, ami az országos átlag kétszerese. A magyarországi megyék között 2007-ben ez volt a legmagasabb érték.

Ukrajnában 2001-ben a munkanélküliségi ráta Kárpátalján volt az egyik legmagasabb (a megye 6%-os, az országos átlagot 1,9%-kal meghaladó munkanélküliségi rátával a 27 közigazgatási egység között a 21. helyet foglalta el). A 2007-re azonban a munkanélküliségi ráta több mint 3%-kal csökkent, így már alig marad el az országos átlagtól (2,8, illetve 2,7%). A megye ezzel a munkanélküliségi ráta tekintetében felzárkózott a középmezőnybe (a 27 adminisztratív egység közül már a 11. helyen áll).

¹ Malakucziné, p. 199.

² www.carpathia.gov.ua; Ukraina u cifrah, 2006 p.143.; www.stat.uz.ua

3. ábra
A munkanélküliségi ráta alakulása (2001-2007. január 1.)¹

3. GAZDASÁGFEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK A MAGYAR–UKRÁN HATÁRTÉRSÉGBEN

A következőkben röviden szeretném ismertetni és értékelni az elmúlt évek azon próbálkozásait, amelyeknek célja a gazdasági elmaradottság leküzdése volt a határ két oldalán: a vállalalkozási övezetek és különleges gazdasági övezetek tevékenységét az ipari parkokat, a logisztikai fejlesztéseket illetve az EU Szomszédági és Partnereségi Eszköz Határon Átnyúló Együttműködési Programjának a térség számára 2007 és 2013 között nyújtott támogatásait.

Mindenkik fejlesztési elképzelés a térség előnyös elhelyezkedéséből indul ki. A magyar-ukrán határtérség ugyanis rendkívül előnyös földrajzi, közlekedési és geopolitikai adottságokkal rendelkezik: itt található a széles nyomtávú orosz-ukrán vasúti hálózat az európai normál nyomtávúval, amely árumegállítási, átrakodási kényszerűt eredményez. A fejlett technológia lehetővé teszi a közúti és a vasúti szállítás összekapcsolását is. A magyar-ukrán határtérség tehát kulcsfontosságú szerepet tölthet be az Európa és Ázsia közti vasúti áruforgalom lebonyolításában (I. transzszibériai, transzkoreai vasutak). A határtérségen halad keresztül a Triesztet Lemberggel összekötő V. számú páneurópai közlekedési folyosó is.

3.1. Vállalkozási és különleges gazdasági övezetek

A Záhony és Térsége Vállalkozási Övezet 50 település (lényegében a vásárosnaményi és a kisvárdai kistérség) közigazgatási területét foglalja magában, kedvezm-

¹ Ukraina u cífráh 2006 p. 183., www.carpathia.gov.ua; www.ksh.hu

nyei 1996. január 1-jétől 2006. december 31-ig voltak igénybevehetőek. A kedvező adottságok ellenére azonban a vállalászási övezet kijelölése óta eltelt idő nem bizonyult elégségesnek a térségbeli kedvezőtlen folyamatok gyökeres megváltoztatására. Javult ugyan a vállalászássűrűség, de ez leginkább a kis méretű és kis árbevételű vállalászások alakulásának volt köszönhető, melyek a tartósan magas munkanélküliséget nem voltak képesek orvosolni. A térség ipari vállalászásai zömmel 20 fő alatti szervezetek, a megye legnagyobb iparvállalatai közül négy található meg a vállalászási övezetben és néhány külföldi érdekeltségű vállalászás (Michelin, GE Lighting, Interspan, Lada Trans) is jelen van.¹

Ezzel szemben sikeresnek tekinthető és a megyei munkanélküliség csökkentéséhez jelentősen hozzájárult az 1999 januárjában 737 hektárnyi nem összefüggő területen létrehozott Kárpátaljai Különleges Gazdasági Övezet. Területén egyrészt azok a befektetők kaptak tizenöt éves futamidővel kedvezményeket, akik 250 ezer USD fölötti tőkét ruháztak be Kárpátalján. A másik kedvezmény elnöki rendeletként lépett életbe és 30 éves futamidőt biztosított azoknak a beruházóknak, akik közel 1 millió USD-t fektetnek be Kárpátalja kijelölt gazdasági övezeteiben, a Tiszamenti Csap térségében, az ungvári vasúti csomóponton, a munkácsi volt hadi repülőtér és környékén. Számos világcég (a Skoda, az Audi, a Volkswagen, a Leoni, az IKEA, a Flextronics, a Yadzaki, a Henkel) létesített leányvállalatot a kijelölt területen. A Kárpátalja Különleges Gazdasági Övezetet és Ukrajnában létrehozott más szabad gazdasági övezetek által nyújtott kedvezményeket azonban 2005-ben a Timosenko-kormány rendeletileg megszüntette.²

3.2. Ipari parkok

Az ipari park infrastruktúrával ellátott, jogszabályban meghatározott feltételekkel rendelkező, ipari vállalászás céljára kialakított terület, amely kedvező infrastruktúrával, szolgáltatásokkal és szakmai háttérrel vonzó befektetési lehetőséget kínál a vállalászások betelepüléséhez. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében hivatalosan tíz ipari park van (a Záhony és Térsége Vállalászási Övezet területén kettő, a záhonyi és a tuzséri), azonban ezek nagy része még nem tölti be eredeti funkcióját, mivel nincs megfelelő számú befektetője. Ez magyarázható az alacsony szintű befektetői érdeklődéssel, illetve a megnövekedett külföldi konkurenciával (lengyel, cseh, román, ukrán versenytársak). A továbblépés főbb akadálya a fejletlen infrastruktúra, a fejlesztéshez szükséges források hiánya. A parkok abban az esetben válhatnak egy régió gazdaságának modernizációs hajtóerejévé, ha a kis-és középvállalászások mellett egy-egy meghatározó nagyvállalatnak is helyet adnak.³

Kárpátalján nincsenek tapasztalatok az ipari parkok működéséről, mivel az első ipari park létrehozásáról még tárgyalások folynak a Csap melletti Tiszasalamon térségében. A tervezés még 2006-ban indult meg: a mintegy 80 hektárnyi területen létesítendő ipari parkban mintegy 5400 munkahely jönne létre; a beruházás tervezett összege 70 millió euróra becsülték. 2006-ban mintegy másfél tucatnyi cég érdeklődött a parkba történő betelepülés lehetőségeiről – a projekt azonban nagyon lassan halad előre.

1 A Záhony és térsége Vállalászási Övezet főbb társadalmi és gazdasági jellemzői és szerepe a területfejlesztésben, p. 33.

2 A kárpátaljai magyarlakta települések gazdaságfejlesztési koncepciója, p. 18.

3 Kissné, p. 37.

4. ábra
Ipari parkok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

4. táblázat
A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei ipari parkok néhány adata¹

Település	Kijelölés éve	Terület (ha)	Betelepült vállalkozások száma	Foglalkoztatottak száma (fő)
Nyíregyháza	1997	125	8	2200
Csenger	1998	12	4	60
Fehérgyarmat	1998	19	-	-
Mátészalka	1998	50	17	1999
Nyírbátor	1998	58	16	251
Tuzsér	1998	20	-	-
Záhony	1998	12	3	11
Nyírbogdány	2002	21	3	95
Balkány	2006	n.a.	n.a.	n.a.
Rakamaz	2007	88	n.a.	n.a.

¹ Forrás: Kissné Majtényi Mónika: Ipari parkok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, in: Gazdaság és Statisztika 2004/2 p. 32. és www.nfgm.gov.hu.

3.3. Határ menti közös fejlesztés: egy logisztikai szolgáltató központ terve

Az utóbbi időben a térségben előtérbe került egy logisztikai szolgáltató központ létrehozásának terve. A magyar–ukrán–oroszlógisztikai együttműködés keretében egy olyan vasúti „forgatókorong” jönne létre, amely az Európából érkező árut tenné át a széles nyomtávú volt szovjet vasutakra, illetve fordítva. Ha sikerül, a záhonyi térség kiemelkedően fontos csomópontja lehet az Európát Távol-kelettel összekötő, „új selyemútnak”. A vállalkozási övezetek tevékenységét és szerepét ez a projekt kedvező irányban befolyásolhatja, illetve megvalósulhat az ipari park-logisztikai központ-vámszabadterület hármassége.

3.4. Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENPI CBC

Az ENPI CBC stratégiai dokumentum (2007–2013) alapján a Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna program általános célkitűzése az, hogy intenzívebbé és mélyebbé tegye az együttműködést gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg fenntartható módon Ukrajna Kárpátalja, Ivano-Frankivszk és Csernyivci régiói valamint Magyarország, Románia és Szlovákia szomszédos területei között és elkerülje, hogy a közösség külső határai mély politikai-gazdasági választóvonalaként húzódnak végig a kontinensen. Magyarországon támogatásra jogosult Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szlovákiából Kassa és Eperjes megye, Romániából Szatmár, Máramaros és Szucsáva (Suceava) megye. A potenciális pályázók körét többek között a programterületen található helyi és megyei önkormányzatok, az állami és önkormányzati intézmények, non-profit szervezetek, kistérségi társulások, fejlesztési ügynökségek, környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok, nemzeti parkok, egyetemek, kamarák, turisztikai szervezetek, munkaügyi központok alkotják. A programban résztvevő négy országból legalább kettőnek kell pályáznia, melyek közül legalább az egyiknek Ukrajnából és legalább a másiknak a programban résztvevő EU-tagállamokból kell származnia. A program megvalósítására rendelkezésre álló összeg 68,64 millió euró, a pályázati kiírások 2009 folyamán várhatóak.¹

ÖSSZEGRÉS

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az ezredforduló óta mind a megyei, mind az egy főre jutó GDP növekedése folyamatos a magyar–ukrán határtérségben, bár Kárpátalján mindkét gazdasági mutató növekedése dinamikusabb volt. A többi vizsgált gazdasági mutató tekintetében a határ menti két megye gazdaságában ellentétes tendenciákat figyelhetünk meg. Míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a munkanélküliség tovább emelkedett, az ipari termelés viszont nem nőtt az országosnál nagyobb mértékben, a külföldi működő tőke állománya pedig 2004 óta csökken, addig Kárpátalja gazdaságában pozitív folyamatok indultak el: az ipari termelés volumene jelentősen meghaladta az országos értéket, a megyében realizált belföldi beruházások és külföldi működőtőke-befektetések pedig a munkanélküliség látványos csökkenéséhez vezettek. A World Economic Forum Ukrajnáról szóló 2008. évi jelentése Kijev és Dnyepropetrovszk után Kárpátalját tartotta a harmadik legversenyképesebb ukrán régióknak.²

¹ Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-Border Cooperation Programme 2007-2013, p. 5.

² The Ukraine Competitiveness Report, p. 105.

Megállapíthatjuk azonban azt is, hogy a gazdasági teljesítmény kapcsán megfigyelt pozitív tendenciák nem változtatták meg lényegesen Kárpátalja ukrán adminisztratív egységek között elfoglalt pozícióját egyik mutató esetében sem. Fennmaradt tehát mindkét terület saját országán belüli periférikus gazdasági helyzete, de míg Kárpátalja dinamikusan fejlődő periféria, addig Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fejlődése stagnál. Ahhoz, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye is „kibillenjen” jelenlegi stagnáló helyzetéből, elkerülhetetlen a gazdaság további fejlesztése, amely az ipari és a szolgáltató szektor megerősítését, azaz a K+F helyben tartását, a mezőgazdaság tényleges átalakítását, az operatív programok kínálta pályázati lehetőségek folyamatos figyelését és mindenekelőtt a csatlakozás nyújtotta „periféria-előnyök” kiaknázását, a határokon átnyúló gazdasági – a térség adottságaiból fakadóan elsősorban logisztikai – együttműködési lehetőségek kialakítását jelenti.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARANYI BÉLA: A határmentiség dimenziói, Magyarország és keleti államhatárai, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
- BODNÁR DÉNES: Vállalkozási övezetek, mint a területfejlesztés eszközei: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Kárpátalja megye a vállalkozási övezetek tükrében
- FILEPNÉ NAGY ÉVA, GAZDA L. A Magyar-Román-Ukrán Interrégió társadalmi-gazdasági helyzetelemzése és fejlesztési célrendszere, in: Comitatus 2004/1–2. p. 95–114.
- GREGORZ GORZELAK: The Regional Dimension of Transformation in Central Europe. Regional Policy and Development, 10, London: Jessica Kingsley Publishers and Regional Studies Association, 1996.
- KISSNÉ MAJTÉNYI MÓNKA: Ipari parkok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, in: Gazdaság és Statisztika 2004/2 p. 25–39.
- MALAKUCZINÉ PÓKA MÁRIA: A megye gazdaságának jellemzői a kétezres évek első felében, in: Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2008/2, p. 197–216.
- A kárpátaljai magyarlakta települések gazdaságfejlesztési koncepciója (2005), Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ, Ungvár.
- A Záhony és térsége Vállalkozási Övezet főbb társadalmi és gazdasági jellemzői és szerepe a területfejlesztésben (2002), Központi Statisztikai Hivatal, Nyíregyháza.
- The Ukraine Competitiveness Report (2008), World Economic Forum, Geneva.
- Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-Border Cooperation Programme 2007–2013 (2008), European Union.
- Ukraina u cifrah u 2006 roci (2007), Derzavnij Komitet Statistiki Ukraini, Kijiv Vid. Konsul'tant.
- www.carpathia.gov.ua
- www.ukrstat.gov.ua
- www.stat.uz.ua
- www.ksh.hu
- www.mnb.hu
- www.bank.gov.ua

GABRIELLA, IMRE

***Szabolcs-Szatmár-Bereg and Transcarpathia:
Peripheral counties at the external border of the European Union***

The Ukrainian-Hungarian border region has got into a new geopolitical situation, its role in the European spatial structure has changed. With the EU-accession of Hungary, the region is situated on the border of the integrated European economic area that poses new possibilities but new challenges too.

In my essay I would show the tendencies of the economic and social development of the Hungarian and Ukrainian border counties, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Transcarpathia in the first decade of the millennium to demonstrate which processes have started in the regional economy due to the changed geopolitical situation. In the second part of my essay I present and evaluate the economic development concepts and strategies on both sides of the border.